

La comemorarea lui TUDOR MUȘATESCU

O moștenire de pret

Nu multă vreme în urmă, s-au împlinit zece ani de când Tudor Mușatescu nu mai scrie.

Zece ani de la moartea unui scriitor sînt de mare însemnătate, pentru definirea valorii sale adevărate. Istoria ne-a arătat-o cu multe prilejuri: timpul cerne fără cruțare, glorie strălucitoare s-au stins, celebrități au pierit în anonimat, nume răsunătoare la vremea lor nu mai spun nimic urmașilor. Timpul cerne fără cruțare și, judecător drept, lasă să dăinuie numai ce e de preț. Amintirea celui dispărut se topește, lăsînd să se înalțe, din ce în ce mai adevărată, mai decis conturată, statura personalității sale creatoare. Timpul face dreptate.

Tudor Mușatescu a trăit în celebritate. Aproape o jumătate de secol, de la debutul său literar și pînă în ultimele sale clipe, a dus o existență publică. Condei harnic, neobosit și, mai cu seamă, înzestrat, a scris în toate genurile și speciile, fiind mereu prezent și continuu

Un poet

Oamenii pe care-i iubim nu mor niciodată. Sau mor, odată cu noi. E un gând, un adevăr al meu, în care cred, și pe care nu mă sfiesc să-l repet.

Pentru mine, Tudor Mușatescu e tot atît de viu, la fel de prezent, așa cum m-a întîmpinat, la începutul drumului în viață și în teatru. Au trecut, de atunci — vai! — foarte mulți ani, și totuși nu-mi vine să vorbesc „la trecut“, despre un om a cărui amintire mă urmărește, care face parte din mine și pe care îmi vine să-l citez mereu. Pentru cei ce n-au cunoscut omul și i-au cîștigat numai scrierile, portretul, imaginea lui Tudor Mușatescu e incompletă. Cîți mai sînt cei care să-și amintească scăpăratoarele „sue“, înțepăturile subțiri ale replicilor vii, pentru toate nedreptățile, pentru toată prostia și răutatea vremurilor, pe care „Nenea Tudorică“ nu le ierta, ci, dimpotrivă, le comenta cu glas tare, cu umor, curajos, bătaios, spadasin neobosit al cuvîntului?

Dar, în ciuda aparenței de „copil teribil“ — poate să pară oarecum subiectivă afirmația mea — Tudor Mușatescu era... un poet.

De la „Vitrinele toamnei“, primul său volum — versuri — și pînă la ultimul „mușatism“, următorul atent al scrierilor lui Tudor Mușatescu își va da seama că sub gluma acidulată se află — aproape întotdeauna — zimbetul îngăduitor, uneri dureros, al celui care-și ascundea sensibilitatea și sentimentalismul, sub armura hazului. Haz pe care l-a răspîndit cu generozitate de nabab. Este imensă — și, în parte, necunoscută azi — cantitatea de piese — și de „piesuțe“ — teatrul își trăia, din plin, „momentul bulevardier“ — pe care Tudor Mușatescu le-a tradus, localizat, reconsiderat, de multe ori rescrise, refăcute structural, eliminînd, adăugînd și punînd, în toate, pigmentul adevărului uman, sarea sprînțară a replicii „de teatru“, scurtă, vie, directă, pe care o stăpînea ca un mare maestru. Mi-am îngăduit, cîndva, cînd am fost admis — ucenic — la masa meșterului, să-i spun că e păcat de tot timpul pierdut cu „reparațiile“, și că face prea multă „ortopedie dramatică“ pentru alții...

comentat. De la primele poezii, din anii studenției, trecind prin comediile sale și prin atât de gustatele pagini de proză satirică („Mica publicitate”, „Doresc ca micile mele rindulețe”, „Ale vicții valuri”, „Teatru la domiciliu”), până la „mușatisme” ordonate cite zece, săptăminal, în „Contemporanul”, Tudor Mușatescu s-a plasat mereu în centrul atenției și simpatiei. Fire deschisă, prietenoasă, nu putea să nu-și fi făcut un larg cerc de amici, care-l evocă meritu, fermecați, mai cu seamă în latura acesteia spectaculoasă, de risipitor al spiritului. A fost și înalt funcționar de stat — vreme de zece ani, directorul general al teatrelor —, a fost și director de trupă, a fost și regizor, a fost și gazetar, astfel încât biografia lui se înfățișează cercetătorului de azi într-o diversitate nemai-pomenită, după cum opera lui literară lăsată moștenire se arată, în întregul ei, de o vastitate absolut remarcabilă.

A scris cu precădere teatru. Comediile sale se numără cu zecele, fără exagerare. Prima sa piesă cunoscută, *Focurile de pe comori*, se joacă la Paris. Cu *Panșarola*, debutează la București. Urmează un șir nesfârșit de titluri, comedii originale sau adaptări, piese într-un act, piese pentru păpuși, scenarii radiofonice. Sigur, nu

toate scrierile sale sînt de valoare egală. Cercetătorului care se va încumeta să studieze miile de pagini ale operei sale îi va fi ușor să distingă, printre multe piese care păstrează doar un interes documentar, comedii cum sînt *Sosesc diseară*, *Visul unei nopți de iarnă*, *Profesorul de franceză*, *Geamandura*, a căror vervă umoristică, a căror tehnică abilă, ale căror personaje colorate, pitorești, le recomandă încă repertoriilor. Dar, dincolo de toate acestea, deasupra lor, se înalță cele două comedii înrudite, cele două capodopere ale sale, *Titanic-Vals* și „Escu, celebre la vremea cînd au fost scrise, glorioase și astăzi, pe scenele din țară, și pe scenele din multe alte țări ale lumii. Scrise într-o perioadă pe care ne-am deprins s-o numim „dintre cele două războaie mondiale” (mai precis, prima în 1932, a doua, un an mai târziu), aceste comedii îl impun definitiv pe Tudor Mușatescu, făcînd să se vorbească despre el, ca despre cel mai vrednic continuator al tradiției satirice din dramaturgia noastră, începută cu Costache Facca și Vasile Alecsandri, înălțată pe culmi de Ion Luca Caragiale.

(Continuare la p. 90)

Virgil MUNTEANU

Mi-a dat una după ceafă și mi-a spus, în limba lui colorat, că n-o face... „pentru alții; ci pentru măgarii noștri, care trebuie să înțeleagă că traducerea unui text de teatru este, ar trebui să fie, o nouă scriere a piesei”.

Nu comentăm, acum, cită dreptate avea. Termenul de „ortopedie teatrală” l-a adoptat, și a rămas, între noi, peste vreme, un punct comun. Răscolesc, mai departe, prin sacul cu amintiri... Cîndva, am făcut o expoziție — desene și caricaturi teatrale — din care, bineînțeles, nu lipsea Tudor Mușatescu.

A reținut lucrarea și, la închiderea expoziției, i-am trimis-o acasă. Nu fusese vorba de preț. Mi-a trimis o scrisoare — pe care din nefericire n-o mai am — în care, după mulțumiri și alte „mușatisme”, mă întreba cit îmi datorează, pentru că, citez... „eu nu știu cit fac? Trebuie să-mi spui... cit cost?”

I-am răspuns că, pentru mine, „n-are cost”, că e de neprețuit și că — deci — „prețul lui e și prețul meu”.

Peste cîteva zile ne-am întîlnit pe stradă și, ameninșindu-mă cu bastonul, mi-a spus:

— „Ești prea șmecher, Domnule Mirciule! Adică, dacă tu știi cit face un... Tudor Mușatescu, vrei să-ți plătesc, tocmai eu, un asemenea preț? Ce vrei, să mă lași sărac? ! Sau să-ți plătesc, în rate, toată viața? !”

Am ris împreună și desenul meu a fost încă un reper de prietenie și prețuire — peste vreme — în casa lui, alături de cei dragi, care — sînt convinși — n-au cum să creadă că Tudor Mușatescu nu e lingă ei...

Și cită exigență, cită dragoste, pentru litera scrisă de el! Amintesc o frază, inedită și caracteristică, cu care ne-a prezentat, în final, o piesă comandată cîndva.

„P.S. și N.B. Cine își va permite să schimbe un singur cuvînt din piesă, fără voia autorului, va fi pedepsit cu tăierea capului!”

Fie-mi îngăduit să închei aceste rînduri cu un „mușatism”, spus altădată, cînd îi făceam reproșuri că nu se gîndește să traducă, cu harul lui unic, comediiile lui Molière:

— „Ai dreptate, mi-a răspuns, sînt arhaice și fără sare, traducerile noastre din Molière. Dar, acum, n-am timp să-l traduc pe Molière. Trebuie să-l scriu pe Mușatescu!”

Și l-a scris. Mult. Diferit. Șcînteietor.

Dar nu cred că l-a scris pe deplin; față de tot ce ne-ar mai fi putut dărui, dacă... dacă... dacă...

Mircea ȘEPTILICI

Mano Rippel

...s-a deplasat în chip remarcabil accentul, în așa fel încît EGLI, șeful personalului băncii, interpretat de Mano Rippel — ce mi-a amintit de Gustav Knuth — prin foarte înalta realizare a acestui actor, a devenit punctul central al reprezentației" (François Bondy, în «Zürcher Tageszeitung», Zürich, 12 noiembrie 1964 : *Frank V* de Fr. Dürrenmatt la Teatrul Evreiesc de Stat din București").

Atunci cînd destinul s-a rostit și sfîrșitul este ineluctabil, se mai poate lupta pentru ceva ? Păstrîndu-și întreaga personalitate pînă în ultima clipă, Mano Rippel a arătat că da. Și este un privilegiu să poți lăsa nealterată imaginea ta de o viață. Tonic, entuziast, cu o mare deschidere, avea darul să împărtășească, fără efort, celorlalți, simpatic și căldură omenească — de neuitat în rolul titular din Răzbumarea suflleurului, creație premiată la Festivalul teatral republican din 1970.

Actor cu magnetism și priză instantanee la public, cu o disponibilitate surprinzătoare, miscîndu-se cu ușurință de la comic la tragic, de la tragic la grotesc — purtîndu-le concomitent în el, aș zice, fiindcă făcea parte dintre acele naturi fără granițe, nescindate, cu intuiția totalității, numele lui Mano Rippel este inseparabil legat de Hlestakov, Sender Blank și Hoțmah, de Platon Krecet și Hlerșale Dubrovner. Dar a jucat peste 150 de roluri, majoritatea lor după 1947, la Teatrul Evreiesc de Stat din București, pe care l-a slujit de la înființare, în mai toate spectacolele muzicale, în majoritatea pieselor contemporane românești jucate de Teatrul Evreiesc, în dramaturgia evreiască : Șalom Alehem, Goldfaden, Anski, I. Gordin, Sloves, I. Bercovici, în dramaturgia universală : Molière, Schiller, Lessing, Balzac, Ostrovski, Cehov, Nestroy, Brecht, Leonid Andreev, și în Căutătorii de noroace de Mano Rippel.

Modestie și conștiințiozitate, eleganță și grație sînt componentele dominante ale personalității sale. Viața lui Mano se confunda cu Teatrul Evreiesc, căruia, împreună cu soția sa, actrița Seidy Glük, i-a dăruit cunoscute cupluri din literatura idiş, și poate pe cel mai celebru : Menachem Mendel — Șelne Șeindl.

Rămîne memorabil pentru mine sumbrul avertisment, aruncat trusturilor războiului, de Mano Rippel (Tiger Brown) și Isac Havis (Mackie Messer), în scena „Kanoncn-Song”-ului din Opera de trei parale de Brecht.

A jucat pînă în ultimul moment. Nu l-am văzut fără suris, nu l-am văzut îmbătrînit. Fără Mano Rippel, Teatrul Evreiesc nu mai e același.

George TEODORESCU

(Continuare de la p. 89)

Titanic-Vals și *...Escu* explorează medii sociale dintre cele mai diverse, personajele fiind reprezentative pentru mica burghezie a vremii, ca și pentru marea burghezie : funcționari mărunți la prefectură, avocați, dar și deputați, miniștri. O lume a parvenitismului social, a politicianismului, înfățișată cu virulență satirică, demascată necruțător, o lume populată de specimene corupte, imorale, ariviste, în care eroii cinstiți, modești, cum sînt Spirache sau Gena, sînt rari.

Important, demn de subliniat, ni se pare a fi tabloul social al epocii, înfățișat de Tudor Mușatescu în toată amploarea lui, în toată diversitatea lui, cu toată ascuțimea de observație și plasticitatea unui talent excepțional. Dacă astăzi, la doi lustri doar, de la moartea lui Tudor Mușatescu, multe dintre scrierile lui sînt uitate, cu certitudine, cele două comedii, *Titanic-Vals* și *...Escu*, fac din autorul lor un scriitor de frunte, un reprezentant de seamă al dramaturgiei noastre originale, un clasic.